

מדברי הכתוב כי העובר על איסור ריבית, רק למורא [לפחד] מעונש הקב"ה בלבד הוא ניתן, ולא להשבון. מזה למד רבי יוחנן כי אין עונש ממון לעובר על איסור ריבית, כאשר לעובר על איסור גזל.

רבי יצחק דייק לעיל את הפסוק ביחזקאל [פרק יח] כדעת רבי יוחנן שריבית קצוצה יוצאה בדיינים.

רבא אמר: כי גם בלי הדיוק של "וחי לא יחיה" מגופיה דקרא מהמשך הפסוק עצמו שמיע ליה, למד רבי יוחנן דינו, שנאמר בהמשך הפסוק "מות יומת דמיו בו יהיה". והנה לשון "דמיו בו" אמור על "שופך דם" שהזכיר הנביא יחזקאל קודם לכן בפסוק "הרי שהוקשו מלוי ריבית שגורמים בידם עניות לחבריהם ולמותם ברעב — לשופכי דמים [לרוצחים ממש],

מה שופכי דמים לא נתנו להשבון, אין להם אפשרות תקנה בהשבת המצב לקדמותו. אף מלוי בריבית לא נתנו להשבון, ולא נאמר להם חיוב השבה כאשר בגזל.

אמר רב נחמן בר יצחק: מאי טעמא דרבי אלעזר הסובר "ריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים?"

ומפרש מקורו ממה דאמר קרא [ויקרא כה]: את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית וכו', "וחי אחיך עמך",

א-ב

ופירש רבי אלעזר: אהדר ליה, אם לקחת ממנו ריבית, החזר לאחיך הלואה את הריבית, כי היכי דניחיה בהדר. בכדי שיוכל לחיות

עמך.

ומקשה הגמרא: ורבי יוחנן, הסובר ש"ריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים", האי "וחי אחיך עמך", מאי עביד ליה? — למה נדרש הפסוק?

ומתרצת הגמרא: מבעי ליה הפסוק נצרך, לכדתניא — למה ששנינו:

שנים שהיו מהלכין בדרך במדבר, או בכל מקום אחר שאין בו מים,

וביד אחד מהן היה קיתון [כד] של מים. והמים שבכד היו שייכים לו. ובכד לא היה מספיק מים להחיות את שניהם עד שיגיעו למקום שיש שם מים.

באופן, שאם שותין שניהם כל אחד מחצית הכד, הרי הם מתים לאחר זמן, כי לא יספיק להם המים עד שיגיעו לשוב.

ואם שותה אחד מהן את הכד כולו, מגיע הוא לבדו לשוב, אך חברו בוודאי ימות. מה יעשו?

דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם, יתחלקו במים בשווה לצורך חיי שעה, וימותו לאחר זמן. ואל יראה אחד במיתתו של חברו, על ידי שישתה רק הוא והשני ימות בצמא⁽¹⁶⁾.

עד שבא רבי עקיבא ולימד דין חדש, הכתוב אומר "וחי אחיך עמך", הוי אומר, חיך קודמים לחיי חבריך, ללמדינו כי כל החיוב להחיות את אחיך היינו דוקא "עמך", כשגם

16. בסברתו של בן פטורא, כתב מרן החזון איש [ליקוטים סימן כ] "דכיון דיש חיי שעה לשניהם

אתה תוכל לחיות איתו, אבל במקום שחיי אחיך הוא במקום חייך, חייך קודמים.

ועל כן, בשנים שהולכים בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים, פוסק רבי עקיבא, שישתה בעל הקיתון את המים, ואינו חייב להחיות את חברו, במקום שהוא עצמו ימות על ידי כך (17).

חזרת הגמרא למחלוקת רבי אלעזר ורבי יוחנן, אם ריבית קצוצה יוצאה בדיינים או אינה יוצאה בדיינים.

ומקשינן על רבי יוחנן הסובר כי אין חיוב

להחזיר ריבית

מיתבי: שנינו בכרייתא בבא קמא, יורשים שהניח להם אביהם בירושה מעות של ריבית שגבה באיסור מן הלוח. אף על פי שיודעים שהם של ריבית, אינם חייבים להחזירן ללוח,

סבורה היתה הגמרא, כי הסיבה שפטורים היורשים להחזיר הוא משום שכל המקור לחייב את המלוה להחזיר ללוח את הריבית הוא מ"וחי אחיך עמך", ומלשון הכתוב משמע שדוקא למלוה הזהירה התורה ולא ליורשיו.

דאם ישתו שניהם יחיו לפי שעה.. אם כן אין חיי עולם שלו דוחה חיי שעה של חברו.

והוסיף שם להקשות על סברת בן פטורא, ממה ששנינו במסכת עבודה זרה [כז ב], שעדיף לסכן את מי שיכול לחיות רק "חיי שעה" עבור מי שיכול לחיות חיי עולם, ואם כן מדוע לא נאמר כמו כן כאן, כי עדיף שישתה בעל המים את מימיו לצורך חיי עולם, מאשר שישתו שניהם לצורך חיי שעה?

ומתרץ החזו"א כי אין מקרה זה דומה לשם, כי שם מדובר כשאחד מהם יכול לחיות רק חיי שעה, והשני באפשרותו לחיות חיי עולם, לכן ישנה עדיפות לחייו על חיי חברו, אך "בקיתון של מים" אין לאחד מהם עדיפות על השני, היות ולכל אחד מהם אפשרות לחיות חיי עולם על ידי שישתה את המים, ועל אף שהקיתון שייך לאחד מהם, אין זו סיבה להעדיף את חייו מחיי חברו.

17. סברת רבי עקיבא היא דמשום הכלל של חייך קודמים, הרי הוא נפטר מהצלת חיי שעה של חברו. לשון החזון איש שם.

ומוסיף החזון איש נקודה מחודשת כי לאחר שנפסק הדין של "חייך קודמים", אין השני

רשאי לגזול את המים ולהציל את עצמו בהם, כאשר למדנו בבא קמא כי מותר לאדם להציל את עצמו בממון חברו, כי היות והוכרע הדין שהמים עומדים לבעליהם מדין חייך קודמים, נחשבת גזילת המים לא רק גזילת ממון אלא כגזילת הנפש של חברו. ובפשטות חידוש יש כאן, כי הלא מה שמותר להציל עצמו בממון חברו מבואר הוא כי אין דבר העומד בפני פקוח נפש, והלא גזילת המים גם אם נחשבת "גזילת נפש" מכל מקום אין היא נחשבת עבירת רציחה [ודאי לא רציחה בידיים] ומדוע יהיה אסור לו לגזול ממנו. ויש להרהר בדבר.

ב. ויש לדון אם יש לאדם מים ולפניו עומדים שני צמאים מה יעשה האם יתן לאחד הכל ויחיה חיי עולם או יחלק לשניהם ויחיו חיי שעה?

וחידש בזה החזון איש שם כי גם נידון זה תלוי במחלוקת בן פטורא ורבי עקיבא. ולרבי עקיבא מוטל על בעל המים לתת לאחד משניהם הכל כדי להחיות אותו "חיי עולם". אף על פי שאין כאן נדון של "חייך קודמים" [ועיין בגליונות החזו"א על רבנו חיים הלוי בהלכות יסודי התורה שסתר משנתו בדין זה].

העמיד התנא דברייתא נמי [גם] את הרישא
 "הניח להם אביהן מעות של ריבית אין
 חייבים להחזיר", בדידהו, ביורשים.

ובעיקר הדין של פרה וטלית מקשינן:

והני — כלומר, בניו של המלוה בריבית,
 מפני "כבוד אביהן" מי מיהויבי? וכי יש
 מקום לחייבם במצוות כיבוד אב?

קרי כאן, הלא מן הראוי לדרוש עליו מה
 שדרשנו במקום אחר על הפסוק ונשיא
 ב"עמך" לא תאור, שמדובר דוקא בנשיא
 שהוא בכלל "עושה מעשה עמך". כי דוקא
 אותו אסרה התורה לקלל, יצא מי שאינו
 מקיים תורה ומצוות שאינו בכלל עושה
 מעשה עמך — ומותר לקללו. וכמו כן
 נדרוש כך לענין כבוד אב ואם!?

ומתריצין: בדאמר כאשר העמיד רב פנחס
 משמיה דרבא במסכת חגיגה על ברייתא
 אחרת, שמדובר בשעשה תשובה, הכא נמי
 נתרץ גם אנחנו את הברייתא לענין ריבית, כי
 מדובר בשעשה אביהן תשובה, וחזר להיות
 בכלל "עושה מעשה עמך". ושוב מוטל על
 היתומים לכבדו ולהחזיר את הריבית.

ודייקנן מהברייתא: דוקא את היורשים פטר
 התנא להחזיר את הריבית, הא אביהן, חייב
 להחזיר, כי אם גם אביהם לא חייב להחזיר
 את הריבית, כדעת רבי יוחנן, היה לו לתנא
 לכתוב שהאב עצמו פטור, וכל שכן
 היורשים?

ומתריצין: בדין הוא דאבוהון נמי לא מחייב
 להחזיר, כדעת רבי יוחנן, ומה ששאלת אם
 כן מדוע כתב התנא את הפטור רק על
 היתומים?

אתרץ לך: איידי דקא בעי למתני בסיפא
 "הניח להם אביהם המלוה בירושה לבניו פרה
 וטלית שלקח מן הלוה עבור הריבית
 שנתחייב לו,

או כל דבר המסויים שניכר ממנו שעל ידי
 ריבית הגיע לאביהם,

חייבין היורשים להחזיר את החפצים הללו
 ללוה, מפני כבוד אביהן", שלא יוציאו עליו
 לעז שהלוה בריבית, והלא חייבים הבנים
 לכבד את אביהם בחייו ובמותו.

ומאחר ודין הסיפא נאמר רק על היורשים
 מהלכות כבוד אב ואם, משום כך, תני,

שבשב ואל תעשה? עיין מה שכתב.
 אולם דחה החזון איש קושיא זו בגליונות
 על חי' רבינו חיים כי לא עלה על דעת בן
 פטורא כי יצטרך בעל המים לתת את המים
 כולם עבור חבירו, כדי להציל חייו. אלא אמר כי
 אם יכולים שניהם לחיות חי שעה, אין זה נחשב
 שמוסר חייו עבור חבירו. ולא נאמר כאן כלל
 של חיך קודמים [אבל רבי עקיבא סבר, שכלפי
 מחר יש כאן חיך קודמים], אך לא היה צד
 לחייב את האחד למות עבור הצלת חבירו.

ג. ובחידושי רבינו חיים הלוי בהלכות יסודי
 התורה הוכיח מכאן למה שנסתפק שם אם הדין
 של יהרג ואל יעבור שנאמר ברציחה נאמר גם
 על רציחה ב"שב ואל תעשה" או רק על רציחה
 בידיים, ובסוגיתנו מבואר כי אלמלא הפסוק של
 וחי אחיך עמך היה חיוב על בעל הקיתון למות
 למען הצלת חבירו, אף שגם אילו לא יציל הרי
 איננו רוצח אותו בידיים כי אם על ידי "שב ואל
 תעשה". וראה בחידושי החתם סופר כאן שתמה
 מאד בתמיהה זו, איך יש חיוב הצלה ממתה

והדרין ומקשינן: **אי בשעשה תשובה, מאי בעי גביה?** הרי חלק ממעשה התשובה הוא לתקן את אשר עיוות, ואם כן ודאי שהחזיר את הריבית, ומדוע הוא מוטל על היורשים.

ומוקמינן לה: כגון **שלא הספיק להחזיר את הריבית ולהשלים את התשובה עד שמת.**

מביאה הגמרא קושיא נוספת על רבי יוחנן מברייתא:

מיתבי: נאמר בברייתא "הגזלנין ומלווי ריבית אף על פי שגבו מחזירין":

ואם נפרש "גזלנים" שנאמר בברייתא, גזלנים ממש כפשוטו, יש לתמוה, **מאי אף על פי שגבו איכא?** מה שייך כלפי גזלנים ענין של "גביה", וכי יש חוץ מהגזילה עצמה, שלב נוסף של גביה הגזילה שתפטר אותה מלהחזיר?

והרי ממה נפשך, **אי גזול, גזול!** אם כבר גזלו את החפץ, הרי החפץ גזול מן הבעלים – ונתחייב ב"והשיב את הגזילה אשר גזל".

ואי לא גזול, אם עדין לא גזלו, מדוע אם כן "גזלנין" קרית להו? הרי עדיין לא גזלו כלום, ואת מה יחזירו?

אלא אימא, מוכרחים אנו לפרש את הברייתא בהמשך אחד, ודיבר התנא רק על מלווי בריבית המכונים "גזלנים".

וכך מתפרשים דבריו: ה"גזלנין" – **מאי נינהו** [הלא הם] המלוים בריבית" – **אף על פי שגבו מחזירין!**

על כל פנים מבואר בברייתא, כי המלווים בריבית שגבו את החוב, חייבים להחזיר

ללוה. וקושיא היא על רבי יוחנן, הסובר שריבית קצוצה אינה יוצאת בדיינים?

ומפרקינן: מחלוקתם של רבי יוחנן ורבי אלעזר, מחלוקת **תנאים היא**, ורבי יוחנן יסבור כמו התנא הפוטר מהשבת הריבית, ואילו הברייתא לעיל הולכת בשיטת רבי נחמיה המחייב להחזיר את הריבית.

דתניא:

מבואר בסוף הפרק. כי באיסור ריבית עוברים – המלוה, הלוה, הערב, והעדים שבשטר. המלוה עובר [בין השאר] גם על איסור לא תשימון עליו נשך – על "הקציצה", וגם על אל תיקח ממנו נשך – על "הלקיחה". ואילו הלוה עובר רק על איסור לא תשיך לאחריך [ועל לפני עור לא תתן מכשול].

הערב והעדים עוברים רק על איסור של לא תשימון עליו נשך. ולענין אם יש על המלוה והערב עונש מלקות, נחלקו בו לפנינו תנא קמא ורבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב:

תנא קמא, מחייב את המלוה והערב בעונש מלקות.

ורבי נחמיה ורבי אליעזר **בן יעקב פטריין את המלוה ואת הערב בין מהלאו עצמו, בין מעונש מלקות. מפני שיש בהן קום עשה** משום שמוטל עליהם עשיית דבר מה לתיקון העוול שפעלו. והכלל הלא ידוע, כי לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, לכן המלוה והערב פטריין ממלקות.

ודייקנין: מהו ה"קום עשה" המוטל על המלוה והערב לאחר שגבו את הריבית שמטעם זה פטרו אותם רבי נחמיה ורבי

אליעזר בן יעקב ממלקות?

לאו — לכאורה, אין זה אלא משום דאמרינן להו, "קומו אהדרו" — החזירו את הריבית שלקחתם כמצות התורה "והי אחיך עמך", וסברו רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב דריבית קצוצה יוצאת בדיינים, ולכן החשיבוהו כ"לאו הניתק לעשה" שאין לוקין עליו.

מבלל, יוצא איפוא לפי הנחה זו, דתנא קמא החולק על רבי נחמיה, ומחייב גם את המלוה והערב במלקות, סבר כי המלוה והערב, לאו בני אהדורי נינהו. אינם חייבים להחזיר ריבית וכדעת רבי יוחנן, וממילא אין האיסור של ריבית ניתק לעשה ועל כן לוקים עליו.

הרי לנו הכרח כי נחלקו התנאים במחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יוחנן?

ודחינן: לא, לעולם ניתן לומר כי אם כבר גבה המלוה את הריבית, הרי הוא לוקה על הלאו של "אל תקח ממנו נשך" לכולי עלמא, משום שאין לו חיוב בקום ועשה להחזיר את הריבית, וממילא גם אין זה "לאו הניתק לעשה",

ומה ששאלת מאי [מה] כוונת רבי נחמיה ורבי אליעזר לפטור משום שישנו ב"קום ועשה"?! אפרש לך באופן אחר,

רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב דיברו כשעדיין לא גבה המלוה את הריבית, ולא דנו על הלאו של "לא תקח", כי אם על הלאו של "לא תשימוך", האוסר את עצם

הקציעה של הריבית, אולם איסור זה תלוי ועומד אם יגבו בסוף את הריבית או לא.

ועל כן במלוה בשטר, כל זמן שלא גבו עם השטר, מוטל על המלוה "בקום עשה" לתקן את האיסור, ולקרוע שטרא [לקרוע את השטר] כדי למנוע אפשרות של גביה.

ומסיבה זו החשיבוהו רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב כלאו הניתק לעשה, ופטרום ממלקות.

ומקשינן על אוקימתא זו: מאי קסבר רבי נחמיה?

אי קסבר אם הוא סובר, כי "שטר העומד ליגבות כגבוי דמי", פירושו: מלוה שיש בידו שטר חוב, נחשבים קרקעותיו של הלוה המשועבדים על ידי השטר, כאילו הם כבר גבויים ומוחזקים בידו של המלוה, עוד לפני שיגבה אותם בפועל.

אם כן בשטר שיש בו ריבית כמו כן, נחשבת הריבית גם היא כאילו כבר גבויה, אם כן מה תועיל קריעת השטר לתיקון האיסור,

והא כבר עבדו המלוה והערב איסוריהו מיד עם קבלת השטר מן הלוה. ומדוע איסור הריבית נחשב כ"לאו הניתק לעשה"⁽¹⁸⁾?

ואי סובר רבי נחמיה כי שטר העשוי להגבות — לאו כגבוי דמי, אם כן פשוט וברור הוא שאין ללקות על לאו של לא תשימוך כלל, מאחר וכל זמן שלא גבו את הריבית לא נעשה איסור כלל, ואם כן במה נחלק עליהם תנא קמא ומחייב את המלוה מלקות?

18. ואמנם אילו היה רבי נחמיה סובר כי ריבית קצוצה יוצאת בדיינים, וחייבים להחזיר את

הא לא עביד המלוה ולא כלום?

ומתצינן: לעולם קסבר שטר העומד ליגבות לאו כגבוי דמי. ועל מה ששאלת אם כן מה טעם תנא קמא המחייב את המלוה מלקות, על איזה איסור עבר קודם הגבייה?

הא קא משמע לן תנא קמא, דשומא מילתא היא. כלומר, איסור לא תשימון עוברים כבר משעת כתיבת הריבית בשטר, על עצם ה"שימה" של הריבית. ואיסור זה לא ניתן לתיקון בקריעת השטר, על כן לוקים עליו.

הכי נמי מסתברא: מביאה הגמרא ראייה לסברת תנא קמא, כי איסור לא תשימון היא על עצם "יצירת הריבית" [כלומר משעת הלוואה וכתיבת השטר] ואיננה תלויה בגביית הריבית.

דתנן — במשנה שבסוף הפרק, "ואלו עוברים בלא תעשה: המלוה והלוה, הערב והעדים"

וצריך להבין: בשלמא כולוהו, המלוה, הלוה והערב, עבוד מעשה — יש להם שייכות למעשה גביית הריבית. ולכן הם עוברים באיסורי ריבית.

— המלוה גובה מן הלוה, עובר ב"אל תקח" וב"לא תתן".

— הלוה נותן ביד המלוה, עובר ב"לא תשיך"

— הערב פורע למלוה את הריבית, וגובה שוב מן הלוה ריבית גם הוא שייך למעשה הגבייה. ואיסורו כאיסור המלוה והלוה⁽¹⁹⁾.

אלא עדים, מאי עבוד? במה הם שייכים ללקיחת הריבית ומדוע אסורים באיסור "לא תשימון"? והרי לרבי נחמיה גם איסור לא תשימון עליו נשך מותנה בגביית החוב, ומה לעדים ולגביית החוב!?

אולם מדברי התוספות בסוגיתנו נראה להדיא כי חולקים על חידוש זה של רש"י, ולדעתם אין קריעת השטר נחשבת — תיקון או השבת הריבית.

19. בגדר איסורי "ערב" בריבית:

בסוף הפרק מבואר כי עובר הערב באיסור של לא תשימון עליו נשך, מאחר והוא גורם להלוואה בריבית, אך כאן בסוגיא מבואר פן נוסף באיסור ריבית של הערב, היינו שישנה אפשרות שיעבור הערב איסור על עצם הגביה של הריבית, ומבואר ששייך אצלו הדין של רבי נחמיה "שכן ישנו בקום עשה" על ידי החזרת הריבית [או קריעת השטר] ויהיה פטור ממלקות. הרי ששייך אצלו איסור לקיחה של ריבית.

הריבית, נכון היה לומר כי חייב המלוה לקרוע את השטר, מאחר ועל ידי זה מפקיע את ה"כגבוי דמי" של השטר ונחשב כאילו מחזיר את הריבית. אך מאחר ונוקטים אנו עתה בשיטת רבי נחמיה כי סובר הוא "ריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים", אילו היה סובר כי שטר העומד לגבות כגבוי דמי, אין זה לאו הניתק לעשה, כי אין קריעת השטר מבטלת את האיסור מעיקרו, מאחר וכבר גבוי הוא. תוספת זו עולה מפירוש רש"י [ד"ה עברו איסוריהו] בקיצור נמרץ.

ויצא מזה חידוש לדינא, למאן דאמר ריבית קצוצה יוצאה בדיינים אם נקוט "שטר העשוי ליגבות כגבוי דמי" הרי מוטל על המלוה לקרוע את השטר ועל ידי זה כביכול ל"חזיר" את הריבית.

וכל "ריבית" שאילו בדיניהם אין מוציאים מלוה למלוה, בדיננו אין מחזירין ממלוה ללוה.

אמר ליה אביי לרב יוסף, וכללא הוא?

והרי הלוואת סאה פירות בסאה, דבדיניהם של אומות העולם חלה ההתחייבות להחזיר סאה פירות, ומוציאים מן הלוה למלוה אף אם נתיקרו בין ההלוואה לפרעון.

ובכל זאת בדיננו ריבית סאה בסאה מאחר והיא אסורה רק מדרבנן הדין הוא שאין מחזירין ממלוה ללוה כדין אבק ריבית שאינה יוצאת בדיינים?

אמר ליה רב יוסף לאביי: אין דוגמת סאה בסאה מהוה סתירה להכלל של רב ספרא, כי מה שהעכו"ם גובים ריבית סאה בסאה אין זה בתורת "ריבית". אלא אינהו העכו"ם מחשיבים את הלוואת סאה כאילו בתורת פקדון אתא ליריה של הלוה, וצריך להחזיר את הסאה כמות שהיא בין הוקרה בין

אלא לאו שמע מינה, דשומא מילתא היא, מוכח מכאן כי איסור לא תשימון עוברים העדים כבר משעת עשיית השטר! אם כן הוא הדין יש לנו לומר כלפי המלוה והערב כי עוברים על לא תשימון מיד עם קציצת הריבית כדעת תנא קמא.

ומסקינן: שמע מינה. אכן ראייה נכונה היא (20).

אמר רב ספרא, אם תרצה לדעת איזו ריבית יוצאת בדיינים ואיזו ריבית אינה יוצאת בדיינים, נקוט האי כללא בידך:

כל ריבית שאילו בדיניהם של אומות העולם היא חלה מבחינה חוקית, והם מוציאים מן הלוה למלוה את הריבית. והיינו ריבית קצוצה ביניהם.

ריבית זו בדיננו, אם כבר גבאה המלוה באיסור, מחזירין ממלוה ללוה. כלומר, היא יוצאה בדיינים.

ממש, שהרי דין ערב קבלן הוא שהמלוה יכול לגבות ממנו ישירות, עוד קודם שיתבע מן הלוה. אבל בערב סתם אין הדבר כן, ולכן מה שגובה אחר כך מן הלוה הוא כדין כל אדם זר שפורע חובו של חבירו שחייב הלוה לשלם לו במקרים מסויימים, [כמבואר בהכונס דף נח] ולכן לענין ריבית, עובר הוא רק על איסור של לא תשימון בלבד, כדין העדים, שעוברים רק באיסור לא תשימון.

20. ויעוין בחידושי הריטב"א החדשים, שכתב לחלק בין העדים — לבין המלוה והערב, כדי ליישב את שיטת רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב מקושיית הגמרא.

ומפרשים רש"י ותוספות כי מדובר כאן בערב שפרע את החוב עם הריבית עבור הלוה, שבזה נהפך הערב להיות כאילו הוא הלוה מן הראשון, וממילא כשפורע ריבית עובר על איסור כמו לזה הפורע. והוא הדין כשחוזר וגובה מן הלוה את מה שפרע עבורו. גביתו היא משום שנעשה הערב למפרע כאילו הוא המלוה שלו, [שהרי בגלל התערבותו הלוו לון] וממילא אם גובה מן הלוה ריבית עובר באיסור של אל תקח ממנו וכו' כמו המלוה עצמו וחידוש גדול למדנו כאן. ואולם כתב בחידושי הריטב"א [וכן כתב הרמב"ן בתשובה הביאו הרעק"א כאן בחידושו] כי כל זה דוקא ב"ערב קבלן" כי על ידי התערבותו לשלם את החוב, נחשב הוא כלוה

הזולה.

להלן מקשה רבינא על הכלל של רב ספרא מדין "משכנתא בלא נכיתא":

דין משכנתא בלא נכיתא, כך הוא: המלוה מעות ללוה בתנאי שיעמיד לו הלוה לתקופת ההלוואה כרם לאכילת פירות, ובאופן שאין אכילת הפירות פורעת חלק מסכום ההלוואה, אלא ניתנת חוץ מסכום ההלוואה. מדאורייתא דבר זה מותר, מאחר ואין זכות אכילת הפירות בטוחה, כי שמא תלקה הכרם ולא תצמיח בתקופה זו פירות כלל. אך חכמים אסרוהו משום "אבק ריבית". והרי למדנו כי אבק ריבית אינה יוצאה בדיינים.

אמר ליה רבינא לרב אשי: והרי "משכנתא בלא נכיתא", דבדיניהם של אומות העולם — אם אכל הלוה פירות כרמו במקום לתיתם למלוה, כמו הנוהג של "משכנתא בלא נכיתא", מוציאין מלוה למלוה את דמי הפירות שאכל.

אם כן לפי הכלל של רב ספרא מן הדין היה שבדיננו אם אכל המלוה באיסור, נוציא ריבית זו בדיינים,

והאמת היא לא כך, אלא **בדיינינו**, מאחר ומשכנתא בלא נכיתא הוא רק בגדר "אבק ריבית", **אין מחזירין ממלוה ללוה?** והרי זו סתירה לכללו של רב ספרא?

אמר ליה רב אשי לרבינא: אין ראיה מכאן לסתור את הכלל של רב ספרא, כי מה שמוציאים העכו"ם פירות מיד הלוה ליד המלוה, לא בתורת ריבית של החוב הם מגבים לו אותן, אלא **אינהו**, הבחנת אומות העולם על משכנתא בלא נכיתא היא, כאילו

בתורת זביני [מכירה ממש] **אתא לירייהו**, של המלווים. היינו, שכל זמן שהלוה לא פורע את חובו, הרי הכרם קנוי ממש למלוה עד זמן הפרעון, וממילא גם הפירות שייכים למלוה, ולכן מוציאים בדיניהם מלוה למלוה.

ומקשה הגמרא: **ואלא**, מאחר ובין בהלוואת סאה בסאה ובין במשכנתא בלא נכיתא, שאין יוצאים בדיינים, לא מתקיים הכלל של רב ספרא, מאחר וגם בדיניהם מוציאים מלוה למלוה מהטעמים שנימקה הגמרא לעיל.

אם כן, **"כל שבדיניהן" דקאמר רב ספרא, מאי אתא לאשמועינן?** מתי כן בא לידי ביטוי הכלל של רב ספרא, מהי הריבית שבדיניהם אין היא נתפסת מבחינה חוקית, ובדיינינו נחשב הדבר "ריבית" של איסור ולא יוצאת בדיינים?

ומשנינן: **הכי אתא רב ספרא לאשמועינן, "כל שאילו בדיניהן אין מוציאין, בדיינינו אין מחזירין".**

ומאי ניהו? מתי בא הדבר לידי ביטוי? — **בריבית מוקדמת** — ריבית הניתנת קודם ההלוואה בכדי שילוה לו,

ובריבית מאוחרת — ריבית הניתנת מדעת הלוה בין ההלוואה לפרעון בלי שקצץ לו המלוה על כך,

באלו, מתקיים הכלל של רב ספרא, שהרי בדיניהם של אומות העולם אין תביעה משפטית על ריבית מוקדמת או מאוחרת כי היא ניתנת מדעת הלוה בלבד, מאותה סיבה בדיינינו גם כן, ריבית מוקדמת ומאוחרת היא